

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БАГАЦЬКА Катерина Володимирівна

УДК 658.167(043)

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Гуманітарному університеті „Запорізький інститут державного та муніципального управління”

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Чупіс Анатолій Віталійович,
Гуманітарний університет „Запорізький інститут державного та муніципального управління”,
професор кафедри фінансів і банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Каламбет Світлана Валеріївна,
Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В.Лазаряна,
завідувач кафедри фінансів і банківської справи

кандидат економічних наук, доцент
Лапушкіна Світлана Кузьмівна,
Дніпропетровський національний університет
доцент кафедри економіки і управління

підприємством

Провідна установа: Науково-дослідний фінансовий інститут
Міністерства фінансів України, відділення
теоретичних проблем фінансово-економічного
регулювання

Захист відбудеться 9 березня 2006 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.804.01 у Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25, ауд. 342.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25.

Автореферат розісланий 3 лютого 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Миронова Р.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перехід від планової до ринкової економіки вимагає селекційного процесу, в якому підприємства, що не можуть пристосуватись до нових економічних реалій, змушені пройти процедуру банкрутства. У країнах з розвинутою ринковою економікою не всі підприємства виживають у часи економічної кризи, а ліквідація неплатоспроможних підприємств виконує функцію перерозподілу активів з метою їх більш ефективного використання. Банкрутство є невід'ємним елементом ринкової економіки, за допомогою якого має здійснюватися перерозподіл матеріальних благ в економічній системі між суб'єктами господарювання на користь більш успішних, конкурентоздатних.

Діяльність підприємств в конкурентному ринковому середовищі, в умовах реформування економічної системи, формування нових економічних і фінансових відносин в державі зумовлює появу реальної загрози банкрутства майже для кожного підприємства незалежно від його фінансового стану і положення серед конкурентів.

Але беручи до уваги те, що економічна ситуація в Україні тільки починає стабілізуватися, масове банкрутство і ліквідація підприємств може зруйнувати новостворені господарські відносини, що призведе до дестабілізації економіки. В зв'язку з цим набуває актуальності проблема санації як системи заходів по виведенню господарюючого суб'єкта з фінансової кризи. Недостатність і методологічна незавершеність законодавчої і нормативної бази з питань санації, а також відсутність єдиного узгодженого методологічного підходу щодо її фінансово-економічного змісту і механізму застосування стримують впровадження санації на українських підприємствах.

Окремі аспекти проблеми санації підприємств ґрунтовно висвітлені в сучасній економічній літературі. Це стосується, зокрема, праць С.В. Каламбет, О.І. Дація, С.Я. Салиги, М.Я. Дем'яненка, В.П. Москаленка, П.Т. Саблука, П.М. Макаренка, І.Л. Сазонця, П.А. Лайка, Є.М. Андрущак, Т.Г. Бень, С.Б. Довбня, А.В. Чупіса, А.М. Поддєрьогіна, О.О. Терещенка, А.М. Штангрета та інших. Завдяки роботам цих вчених створено підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Визначаючи важливість і практичне значення напрацювань у теоретико-методологічній базі з проблеми санації підприємства, слід зазначити, що окремі теоретичні, методичні та практичні аспекти залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, відсутнє єдине узгоджене визначення санації, існують розбіжності у визначенні методів, форм, інструментів санації. Потребують удосконалення способи оцінки санаційної спроможності підприємства. Низький відсоток застосування санації на практиці вимагає аналізу її нормативно-правового забезпечення, а також розробки відповідного фінансового механізму.

Необхідність систематизації і узгодження існуючих наукових праць, присвячених санації підприємства, та розроблення структури і інструментарію фінансового механізму санації підприємства зумовили вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідних робіт при виконанні держбюджетних тем: “Реформування організаційно-економічного механізму АПК на принципах сталого розвитку” (номер державної реєстрації 0101U004505), “Організаційно-економічний механізм функціонування підприємницьких структур – системи ціноутворення, фінансово-кредитних відносин, страхування” (номер державної реєстрації 0102U003197), “Фінансове забезпечення інноваційного розвитку АПК” (номер державної реєстрації 0103U004936).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних положень стосовно санації як системи заходів по відновленню платоспроможності і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення формування та функціонування фінансового механізму санації підприємства на прикладі підприємств харчової і переробної промисловості. Для досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження була визначена необхідність розв'язання наступних завдань:

- дослідити економічну сутність поняття “санація”, визначити місце санації в системі банкрутства підприємства, узагальнити та систематизувати методи, форми і інструменти санації;

- обґрунтувати необхідність створення фінансового механізму санації, розробити його структуру та інструментарій;

- дослідити фінансово-правові аспекти санації та розробити рекомендації по їх вдосконаленню;

- проаналізувати існуючі методи і способи фінансового аналізу з метою розробки методичних рекомендацій щодо визначення санаційної спроможності підприємства;

- визначити роль державної підтримки санації підприємств в процесі реалізації фінансового механізму;

- з'ясувати економічні інтереси учасників санації з метою їх збалансування для підвищення ефективності впровадження фінансового механізму санації;

- розробити методичні рекомендації по вдосконаленню формування фінансового механізму санації для підприємств харчової і переробної промисловості.

Об'єктом дослідження є фінансові відносини, що виникають в процесі санації і банкрутства підприємства. Поглиблені дослідження проводились на прикладі підприємств харчової і переробної промисловості.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і практичних аспектів формування і удосконалення фінансового механізму санації підприємства.

Методи дослідження: Методологічною основою проведеного дослідження стали основні положення економічної теорії та теорії фінансів, роботи провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем банкрутства і санації, фінансового механізму підприємства, а також діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення досліджуваних явищ.

У процесі дисертаційного дослідження застосовувались наступні методи: аналіз та синтез – для вивчення об'єкту та предмету дослідження; монографічний метод – у вивченні генезису поняття санація, системний аналіз – при оцінці стану підприємств харчової і переробної промисловості, дослідженні фінансово-правових аспектів санації, метод операціоналізації понять – у вивченні та уточненні змісту поняття санація, індукція та дедукція – узагальнення результатів дисертаційного дослідження, розрахунково-конструктивний – при удосконаленні методики оцінки санаційної спроможності підприємства, метод формалізації – структурне обґрунтування складових фінансового механізму санації, логічний і порівняльний – при дослідженні питань санаційного аудиту.

Інформаційною базою дослідження були законодавчі та нормативні акти України, матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, періодичних видань, наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, дані Державного комітету статистики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Господарського суду Сумської області, аналітичні огляди та звіти Сумської обласної державної адміністрації, фінансові звіти підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів. Одержані в процесі дисертаційного дослідження результати вирішують важливе наукове завдання розробки фінансового механізму санації підприємства. Виконані дослідження характеризуються наступною новизною:

вперше:

- розроблений фінансовий механізм санації підприємства з урахуванням економіко-екологічних факторів відтворення ресурсного потенціалу, в основу структури фінансового механізму покладено сукупність підсистем забезпечення, функціональних підсистем та фінансових важелів, які враховують екологічний імператив;

- запропонована оцінка санаційної спроможності підприємства, яка включає сукупність якісних та кількісних показників фінансово-економічної діяльності підприємства, та складається з наступних етапів: визначення глибини фінансової кризи, визначення сильних і слабких сторін підприємства, визначення санаційної спроможності;

удосконалено:

- фінансове обґрунтування розробки плану санації, яке враховує екологічне страхування, екологічне оподаткування, іпотечне кредитування під заставу земельних угідь;

- класифікацію напрямків санації за ознаками форм, видів та інструментів її реалізації шляхом узагальнення, систематизації і уточнення існуючих теоретичних напрацювань;

набули подальшого розвитку:

- визначення поняття “санація”, як системи послідовних взаємопов’язаних заходів, що проводяться по відношенню до підприємства-боржника з ініціативи його власників або зовнішніх суб’єктів з метою врегулювання проблеми боргів, попередження банкрутства, відновлення платоспроможності і досягнення прибутковості і конкурентоспроможності в довготерміновому періоді;

- шляхи державної підтримки санації за допомогою непрямого впливу на реалізацію фінансового механізму санації на двох рівнях (на рівні підприємства і на рівні регіону);

- напрямки вдосконалення реалізації фінансового механізму санації з урахуванням балансу інтересів її учасників;

- рекомендації щодо вдосконалення економіко-правового регулювання санації підприємства через внесення змін до законодавчих і нормативних актів України.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження визначається обґрунтованими пропозиціями і рекомендаціями щодо побудови фінансового механізму санації підприємства. Практична цінність одержаних результатів полягає у можливості їх врахування у процесі реформування законодавчої бази, що регулює банкрутство і санацію підприємств.

Науково-практичні рекомендації щодо державної підтримки санації використані в діяльності відділу антикризового управління головного управління економіки Сумської обласної державної адміністрації. Методика оцінки санаційної спроможності підприємства дістала схвальну оцінку і рекомендована для використання Головним управлінням економіки Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 327-04 від 28.11.2004).

Пропозиції щодо вдосконалення фінансового механізму санації підприємств харчової і переробної промисловості використані в роботі управління харчової і переробної промисловості і рекомендовані для широкого впровадження в практику Головним управлінням сільського господарства і продовольства Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 56/05 від 12.05.2005) та Управлінням харчової і переробної промисловості Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 32/05 від 16.05.2005).

Особистий внесок здобувача полягає у комплексному дослідженні методологічних засад формування і функціонування фінансового механізму

санації підприємства, обґрунтування його практичного застосування на підприємствах харчової і переробної промисловості. Наукові результати, висновки і пропозиції, що виносяться на захист є результатом особистих досліджень автора. Наукові праці, що відображають результати дисертаційної роботи, є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати виконаного наукового дослідження були оприлюднені на 6 конференціях. Серед них: Перша Всеукраїнська науково-практична конференція вчених, викладачів та практичних працівників “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій” (Вінниця, 2003 р.), четверта міжнародна наукова конференція студентів та молодих вчених “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталі економічне зростання” (Донецьк, 2003 р.), “Наука і освіта 2004” (Дніпропетровськ, 2004 р.), “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій” (Вінниця, 2004 р.) “Наука і освіта 2005” (Дніпропетровськ, 2005 р.), “Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти” (Запоріжжя, 2005 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження автором опубліковано 12 одноосібних праць, загальним обсягом 3,38 д.а., в т.ч. 6 наукових статей – у фахових виданнях, загальним обсягом 2,29 д.а., та 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях загальним обсягом - 1,09 д.а.

Обсяг та структура дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури з 180 джерел, 5 додатків. Роботу ілюстровано 14 таблицями та 19 рисунками. Повний обсяг дисертації виконано на 215 сторінках комп’ютерного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

В першому розділі “**Теоретико-методологічні основи санації підприємства**” досліджено становлення і розвиток поняття “санація”, з’ясовані основні елементи санації, уточнений економічний зміст методів, і форм санації, визначена роль санації в системі банкрутства підприємств, обґрунтована необхідність створення фінансового механізму санації.

У результаті комплексного дослідження економічної сутності санації встановлене існування теоретичних розбіжностей в трактуванні санації, в зв’язку з чим проведений і систематизований аналіз думок вчених щодо змісту поняття “санація”, трактувань санації, що містяться в нормативних і законодавчих актах. В результаті проведеного аналізу з’ясовані основні структурні елементи санації, якими є: суб’єкти, об’єкти, мета, заходи, встановлені взаємозв’язки і взаємовідносини між ними.

Відсутність єдності в поглядах щодо визначення терміну “санація” пояснюється наявністю двох підходів у дослідженні санації. Перший підхід

полягає у необхідності дослідження санації як процесу відновлення платоспроможності і врегулювання проблеми боргів в контексті проблематики банкрутства підприємства. Згідно з іншим підходом, санацію можна досліджувати як окрему економічну категорію, яка може існувати відокремлено від банкрутства, тобто застосовуватись по відношенню до кожного підприємства.

В результаті обґрунтування необхідності дослідження санації згідно з першим підходом, було запропоноване власне трактування санації як системи послідовних взаємопов'язаних заходів, що проводяться по відношенню до підприємства-боржника з ініціативи його власників або зовнішніх суб'єктів з метою врегулювання проблеми боргів, попередження банкрутства, відновлення платоспроможності і досягнення прибутковості і конкурентоспроможності в довготерміновому періоді. Дане визначення, на нашу думку, точніше розкриває економічний зміст складного поняття "санація", конкретизуючи її об'єкт (підприємство-боржник) і мету запровадження, та уникає деталізації і переліку заходів відновлення платоспроможності для запобігання обмеження можливостей розробки нових форм і інструментів санації.

В процесі дослідження праць з питань санації, розроблена класифікація санації, уточнені критерії класифікації, а також форми і інструменти реалізації санації, встановлений логічний взаємозв'язок між ними, визначена роль фінансових заходів в санації підприємства.

Теоретико-аналітичні дослідження показали, що підвищений інтерес дослідників до питань антикризового управління підприємством призвів до необхідності розмежування сфери застосування понять "санація", "реструктуризація", "реорганізація". Оскільки всі санаційні заходи призводять до структурних змін на підприємстві, реструктуризацію слід вважати методом санації, хоча реструктуризація існує і як самостійна категорія, реорганізація являє собою зміну організаційно-правової форми підприємства і є однією з форм санації.

В дослідженнях проблем санації вагоме місце посідає аналіз так званої "класичної моделі санації", яка по суті являє собою структурно-логічну схему, що відображає організаційний механізм проведення санації. Впровадження санації на конкретному підприємстві вимагає розробки фінансового механізму санації. Необхідність дослідження саме фінансового механізму пояснюється тим, що по-перше, критерії прийняття рішення щодо доцільності проведення санації і критерії успіху санації визначаються фінансовими показниками; по-друге, практика застосування процедури санації свідчить про те, що її успіх залежить від ефективної побудови фінансових відносин між зацікавленими особами (боржником, кредиторами, органами влади, власниками, інвесторами) і як правило, зумовлюється наявністю додаткових фінансових вливань, які з'являються чи то від продажу частини майна боржника, чи від грошових надходжень у вигляді інвестицій або кредитів; по-третє, критерії успіху санації також

визначаються здебільше фінансовими показниками. На підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що фінансові відносини в процесі санації підприємства є домінуючими відносинами, що доводить потребу створення фінансового механізму санації підприємства.

У другому розділі **“Науково-методичні засади санації підприємств харчової і переробної промисловості”** проаналізовано становище підприємств АПК взагалі і зокрема галузі харчової та переробної промисловості на державному і регіональному рівнях, визначені фактори кризового стану підприємств галузі, розроблена методика визначення санаційної спроможності підприємства, розроблена структура фінансового механізму санації, проведено комплексне дослідження фінансово-правових аспектів санації і запропоновані рекомендації щодо їх вдосконалення.

Основні причини сучасного фінансового стану підприємств АПК зводяться до сфери виробництва і обміну. Виробляючи продукцію, аграрний сектор не може реалізувати створену вартість в повному обсязі. Внаслідок цього витрати на виробництво продукції не відшкодовуються, а частка грошових коштів в активах підприємств та платоспроможність їх знижується. А це у свою чергу зменшує можливості залучення додаткових фінансових ресурсів, без яких неможливий розвиток аграрного сектору.

Однією із найбільш успішних галузей АПК в Україні є харчова і переробна промисловість. Галузь спроможна забезпечити внутрішні потреби в продовольчих товарах, має значний експортний потенціал і позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, посідає одне з перших місць за обсягом іноземних інвестицій, сума яких становить майже третину від загальних капіталовкладень в економіку України.

Проте, значна частина підприємств галузі припинила свою діяльність, їх стан можна характеризувати як кризовий, про що свідчать наступні дані.

Значна частина підприємств галузі завершила свою діяльність у 2003 р. зі збитком на загальну суму понад 35 млн. грн. По державних підприємствах, було одержано 72,1 млн. грн. прибутку, що вдвічі менше порівняно з попереднім роком. Діяльність 76 державних підприємств виявилася збитковою (було допущено збитку на суму 35,4 млн. грн.), маса чистого прибутку порівняно з 2003 роком скоротилася втричі. Зменшилася вартість обігових коштів.

В 2002 році кількість збиткових підприємств харчової і переробної промисловості Сумської області зменшилася до 30 проти 38 в 2003 році, що становить 37 відсотків від загальної кількості працюючих підприємств, проте в окремих підгалузях складним залишається їх фінансовий стан. Кредиторська заборгованість в 2004 році перевищує дебіторську на 13 млн. грн. і складає 131 млн. грн. За останні три роки в галузі порушено більше 20 справ про банкрутство, до складу банкрутів потрапили містоутворюючі підприємства. Більшість підприємств-банкрутів знищується. Внаслідок ліквідації підприємств на ринку безробіття опинилося майже 3500 чоловік працездатного населення.

Значимість галузі, що досліджується, в економічному розвитку області зумовлює необхідність проведення санаційного аудиту непрацюючих підприємств галузі, в тому числі підприємств, щодо яких проваджено справу про банкрутство.

Досліджені теоретико-методологічні засади проведення санаційного аудиту знайшли своє відображення у виділенні його цілей і задач. Ми вважаємо, що санаційний аудит підприємства повинен відбуватися у два етапи, кожен з яких має свої задачі, джерела інформації, методики і час проведення. На першому етапі санаційний аудит має наступні задачі: виявлення причин кризового стану підприємства і глибини кризи, визначення санаційної спроможності підприємства. На основі отриманих висновків аудитор робить висновок щодо доцільності проведення санації на даному підприємстві і дає рекомендації щодо її форм і інструментів. Якщо підприємство визначається санаційно спроможним, розробляється і затверджується план санації з урахуванням рекомендацій аудитора.

На другому етапі санаційного аудиту перевіряється план санації підприємства. Головними завданнями аудиту є: визначення наскільки реальним є запропонований план санації, чи є запропонований план санації найбільш ефективним за існуючих умов.

В роботі запропонована методика оцінки санаційної спроможності підприємства, яка поєднує кількісні і якісні способи фінансового аналізу, зокрема розрахунок ключових фінансових коефіцієнтів в поєднанні з СВОТ-аналізом якісних характеристик підприємства. Для переведення якісних характеристик в кількісні запропоноване використання бальної шкали оцінки, за допомогою якої можна виявити загальну суму сильних і слабких сторін, загроз і можливостей. Вибір фінансових показників зумовлений задачами санаційного аудиту, а також особливістю оцінки санаційної спроможності, яка полягає в тому, що аналізу підлягає підприємство-боржник, фінансове становище якого характеризується як нестійке. Розроблена методика розрахунку глибини фінансової кризи і коефіцієнтів була апробована на підприємствах харчової і переробної промисловості Сумської області, щодо яких проваджено справу про банкрутство (таблиця 1).

Основною формою реалізації санації слід вважати фінансовий механізм санації, який є складовою частиною системи регулювання фінансових відносин підприємства-боржника.

Фінансовий механізм санації має функціонально-цільову структуру і являє собою сукупність фінансових взаємовідносин, методів і важелів, які використовуються на підприємстві з метою врегулювання проблеми боргів, попередження банкрутства, відновлення платоспроможності і досягнення прибутковості в майбутньому.

Функціонування фінансового механізму санації на конкретному підприємстві можливе за умови узгодженості законодавчої і нормативної

бази (як ключових підсистем забезпечення) з функціональними підсистемами (методами і важелями), а також з цілями санації.

У зв'язку з цим в роботі досліджені фінансово-правові аспекти санації: проведений аналіз зарубіжного досвіду регулювання банкрутства і санації і дослідження процесу розвитку підсистеми правового забезпечення фінансового механізму санації.

Виділення різних пріоритетів учасників банкрутства і санації і відмінність у поглядах правознавців і економістів зумовили формування і розвиток двох принципово відмінних концепцій регулювання банкрутства з боку держави – прокредиторську, яка захищає права кредиторів, і продебіторську, яка захищає боржника і дає йому шанс на фінансове оздоровлення і відновлення платоспроможності.

Реформування українського законодавства про банкрутство в продебіторському напрямку не можна вважати успішним, що підтверджується і низьким відсотком застосування санації (близько 2-х відсотків). В роботі були зазначені основні недоліки, що стримують застосування санації, а саме: привілейоване положення кредиторів, чії вимоги є забезпеченими; відсутність чіткої визначеності щодо призначення комітету кредиторів, а також його прав і сфер компетенції; не визначені критерії прийняття рішення про проведення санації; короткий термін проведення процедури санації; не розповсюджується мораторій на вимоги кредиторів, що виникають після введення цього мораторію, тобто борги підприємства можуть нескінченно зростати; не виправдано низькі суми боргу, достатні для початку провадження справи про банкрутство; необмежені права кредиторів щодо оскаржень угод боржника, укладених під час санації; не встановлено відповідальність за дії арбітражних керуючих.

Враховуючи закордонний досвід регулювання банкрутства і санації були розроблені рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання санації, зокрема регламентування обов'язковості проведення санаційного аудиту, встановлення комітетом кредиторів строків проведення санації, встановлення адміністративної і фінансової відповідальності арбітражних керуючих. Вирішення інших проблемних питань пропонуємо шляхом укладання мирової угоди, в якій би зазначались способи подолання протиріч в інтересах боржника і кредиторів.

Таблиця 1

Розрахунок показників санаційної спроможності підприємств харчової і переробної промисловості

Показники Підприємства	Коефіцієнти Фінансової стійкості			Коефіцієнти економічного потенціал		Показники ділової активності						Прибутковість та ефективність			
	маневре- ності	покриття	чистого оборотн. капіталу	незалеж- ності	рівня виробни- цтва	Коефіцієнти оборотності			Періоди обороту, дні			фінанси-в их ресурсів	власних коштів	активів	продукції
						активів	запасів	дебітор. заборго-в аності	активів	запасів	дебітор. заборго-в аності				
ВАТ “Білопіль-ський ЗПТ” 12.11.2001*	0,01	1,02	23,2	0,64	0,5	1,61	3,22	3,22	227	112	112	0,72	0,09	0,0007	0,0008
В-Писарівський ЗПТ 08.05.2003	-0,6	0,8	-644,7	0,07	0,58	0,38	0,65	2,12	958	552	170	0,004	0	0	0
ВАТ “Лебедин- ський м’ясо-комбінат” 28.11.20003	-0,01	0,94	-22,6	0,85	0,21	0,7	3,26	0,89	523	110	404	0,018	0	0	0
ВАТ “В-Октябрьський Цукровий завод” 03.10.2001	0,21	1,02	232	0,7	0,94	1,36	1,45	90	268	248	4	0,25	0,09	0,04	0,03
ВАТ “Цукровий завод ім. газ. Правда” 27.11.2001	0,27	3,03	28,36	0,88	0,79	0,62	0,79	6,27	589	458	57	0,09	0,03	0,01	0,02
ВАТ “Охтирський ЗПТ” 21.11.2002	-0,1	0,92	-86,4	0,42	0,6	2,3	3,83	5,86	158	94	61	0,001	0	0	0
ВАТ “Лебедин-ський ЗПТ” 02.04.2004	-2,56	0,30	-674,8	0,21	0,49	8,2	8,92	20,45	261,7	217,4	5,69	0,19	0	0	0

* - розрахунок проведений на останню звітну дату перед провадженням справи про банкрутство

У третьому розділі **“Регіональні аспекти формування фінансового механізму санації підприємств харчової і переробної промисловості”** визначені основи формування фінансового механізму санації для підприємств переробної промисловості області; обґрунтовані фінансові підстави складання плану санації на прикладі впровадження методики оцінки санаційної спроможності і розробки рекомендацій щодо плану санації на підставі результатів аналізу для ВАТ “Лебединський м’ясокомбінат” та ВАТ „Лебединський завод продовольчих товарів”, удосконалена структура фінансового механізму санації підприємств переробної промисловості, яка враховує екологічну складову.

Дослідження концептуальних основ формування фінансового механізму санації на регіональному рівні призвело до необхідності аналізу методів державної підтримки господарюючих суб’єктів, доведення необхідності державної підтримки санації підприємств переробної промисловості шляхом непрямого впливу на формування фінансового механізму санації. Зазначимо, що фінансовий механізм санації конкретного підприємства певним чином пов’язаний з соціально-економічною політикою в регіоні, яка за допомогою методів стимулювання та регулювання формує соціально ефективну інфраструктуру господарюючих суб’єктів, з іншого боку фінансовий механізм санації безпосередньо стосується діяльності конкретного підприємства.

Сутність непрямого впливу місцевих органів влади на санацію підприємств відбувається на двох рівнях: на регіональному рівні він полягає в моніторингу фінансового стану підприємств регіону, визначенні “проблемних” підприємств, з’ясування факторів погіршення фінансового стану і причин кризи, регламентування необхідності проведення санаційного аудиту, участь у проведенні першого етапу санаційного аудиту, розробка рекомендацій щодо плану санації, підбір санатора. На рівні підприємства вплив на санацію проявляється у з’ясуванні соціальної та екологічної значимості санаційних заходів для регіону і в разі отримання позитивних висновків відстоюванні інтересів учасників санації шляхом внесення пропозицій щодо вибору форми санації.

Фінансове обґрунтування розробки плану санації полягає в практичному застосуванні розробленої методики оцінки санаційної спроможності на підприємствах харчової і переробної промисловості області, щодо яких проваджено справу про банкрутство. Проведені розрахунки дали можливість розробити рекомендації щодо подальшої фінансової стратегії підприємств-боржників і фінансового блоку в плані санації.

Важливим ефектом впровадження санації на конкретному підприємстві є екологічний ефект, сутність якого полягає в збереженні і відтворенні природних ресурсів, що є в розпорядженні господарюючого

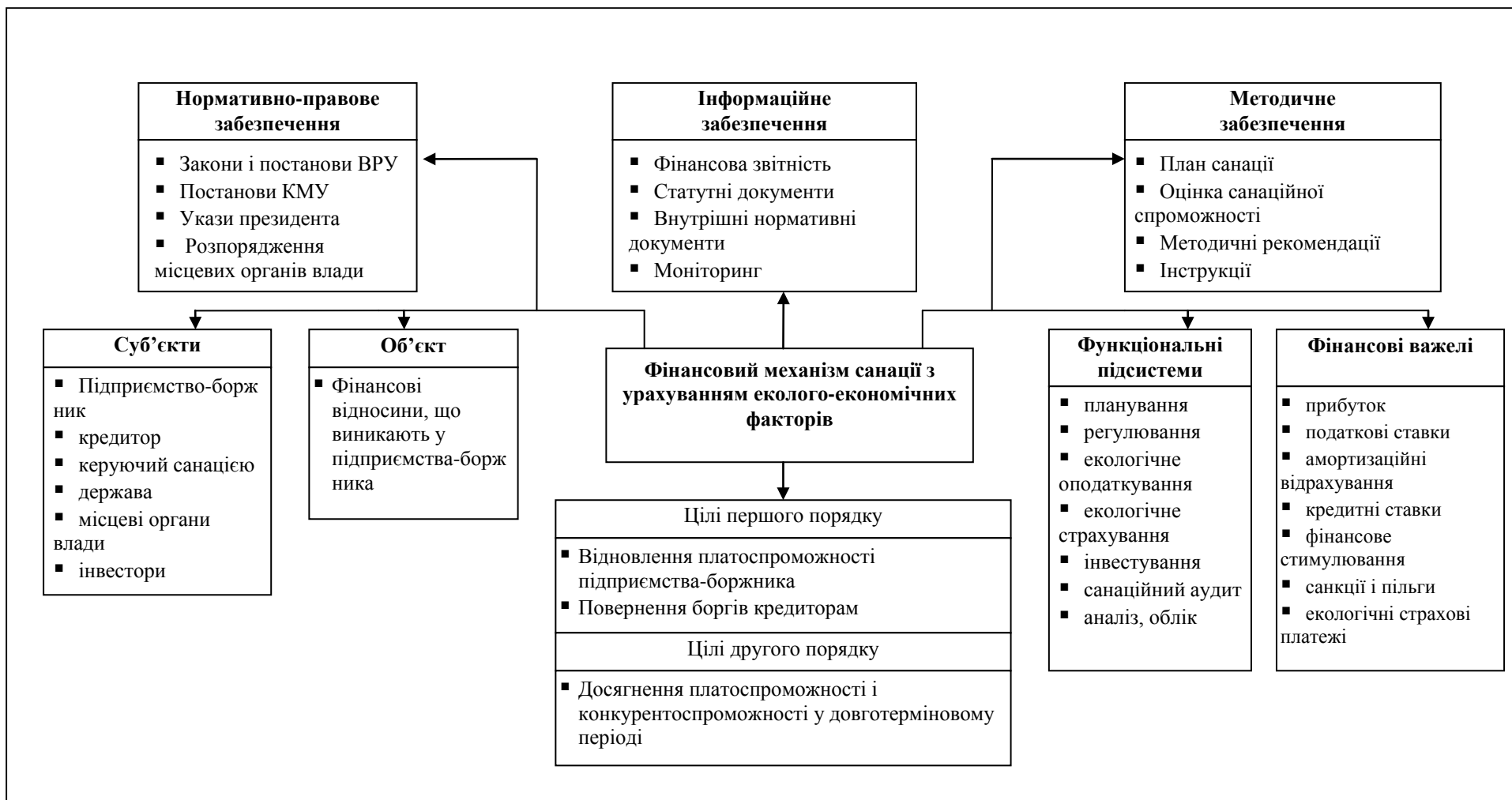

Рис. 1. Фінансовий механізм санації з урахуванням еколого-економічного фактору

суб'єкта. В роботі обґрунтовується необхідність врахування екологічної складової в санації, що запроваджується шляхом внесення відповідних важелів, методів і підсистем забезпечення до структури фінансового механізму санації, яка зображена на рис. 1.

Реалізація врахування екологічної складової можлива за наявності відповідного фінансового забезпечення екологічних заходів санації. Приоритетними екологічними заходами вважається відтворення земельного фонду, що знаходиться в розпорядженні підприємства. Розрахунок необхідної суми фінансового забезпечення відтворення земельного фонду пропонується проводити за наступною формулою:

$$F = S \cdot Q \cdot T / 100\%, \quad (1)$$

де F – розмір фінансового забезпечення;

S – площа земельних ресурсів;

Q – грошова оцінка 1 га земель;

T – розмір діючого на відповідній території страхового тарифу земельних ресурсів.

Одним з факторів, що стримують впровадження фінансового механізму санації на підприємствах харчової і переробної промисловості та підприємств АПК України, є відсутність розробленого підходу до узгодження різноспрямованих інтересів учасників санації.

Врахування різноспрямованих інтересів кредиторів, власників, персоналу, органів місцевої влади та потенційних інвесторів досягається шляхом узгодженого вибору відповідних методів і важелів фінансового механізму санації.

З метою з'ясування протиріч між економічними і фінансовими наслідками відновлення платоспроможності підприємства та правовими наслідками, зумовленими регламентуванням зміни організаційно-правової форми підприємства-боржника постала необхідність аналізу такої форми відновлення платоспроможності підприємства як інвестування в ліквідаційну масу збанкрутілого суб'єкта господарювання, що зумовлюється зміною власника. Виникнення такого способу відновлення підприємств є негативним явищем, причиною якого є недосконалість правового регулювання фінансових аспектів банкрутства підприємств. Завдяки використанню прогалін в законодавстві в останні роки спостерігається перерозподіл власності через процедуру банкрутства шляхом доведення підприємств до ліквідації і наступного їх викупу за залишковою вартістю.

Інструментом запобігання інвестуванню в ліквідаційну масу на наш погляд має стати своєчасне проведення досудової санації за підтримки і під контролем органів місцевої влади.

На основі дослідження специфіки галузі і особливостей функціонування підприємств харчової і переробної промисловості Сумської області розроблені рекомендації щодо вдосконалення впровадження

фінансового механізму санації. Так, фінансовий механізм санації для підприємств харчової і переробної промисловості пропонується вдосконалити за допомогою виділення пріоритетних методів, форм, важелів та способів її реалізації, наведених в таблиці 2.

Таблиця 2

Пріоритетні способи проведення санації для підприємств харчової і переробної промисловості

Метод фінансового механізму	Форма санації	Важелі фінансового механізму санації	Способи реалізації санації
Інвестування	Конверсія боргу у власність	Фінансове стимулювання, прибуток	Внесок кредитора або уповноваженого органу місцевої влади до статутного капіталу
Кредитування	Конверсія власності в борг	Кредити (види і ставки)	Викуп часток (паїв, акцій) у власників з метою їх наступного обміну на боргові вимоги
	Мобілізація прихованих резервів		Зворотний лізинг, здача в оренду фондів
	Залучення додаткових позик		Кредити банків та інших суб'єктів
	Участь кредиторів у санації		Зменшення, пролонгація або списання заборгованості, надання санаційних кредитів, поручительство або надання гарантій кредитного забезпечення, реструктуризація наявної заборгованості
Облік	Чиста санація	Облік	Зменшення статутного фонду
Екологічне страхування	Забезпечення відтворення природних ресурсів	Страхові тарифи	Відтворення земельного фонду шляхом запровадження страхування земельних ресурсів підприємства

Запропоновані методи і важелі впровадження фінансового механізму досудової санації для підприємств харчової і переробної промисловості під контролем місцевої влади дозволять поширити практичне застосування санації як в регіоні, так і в країні в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і запропоновано нові підходи до розв'язання важливого науково-практичного завдання щодо формування фінансового механізму санації підприємства і його вдосконалення для підприємств харчової і переробної промисловості. Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Санація є системою послідовних взаємопов'язаних заходів, що проводяться по відношенню до підприємства-боржника з ініціативи його власників або зовнішніх суб'єктів з метою врегулювання проблеми боргів, попередження банкрутства, відновлення платоспроможності і досягнення прибутковості і конкурентоспроможності в довготерміновому періоді. Санація повинна досліджуватись в контексті проблематики банкрутства підприємства.

2. Класифікація санації як економічної категорії базується на виділенні її видів (фінансова і нефінансова, що включає організаційно-економічну, виробничо-технічну і соціальну). Кожний вид санації включає відповідні форми і інструменти (способи) реалізації.

3. Розроблена науковцями класична модель санації розкриває організаційні етапи реалізації відновлюваних заходів на підприємстві. Необхідність розробки фінансового механізму санації підприємства пояснюється потребою забезпечення реалізації санації на конкретних підприємствах. Фінансовий механізм санації підприємства має функціонально-цільову структуру, до складу підсистем якої введено екологічну складову, що враховує відновлення природно-ресурсного потенціалу підприємства. Виявлений функціональний зв'язок між методами і важелями фінансового механізму та формами і інструментами санації.

4. Проаналізовані фінансово-правові аспекти санації в світі і на Україні, виявлені недоліки в правовому регулюванні санації, що негативно впливають на її впровадження на підприємствах, і запропоновані відповідні рекомендації щодо усунення недоліків: зокрема регламентування обов'язковості проведення санаційного аудиту, встановлення комітетом кредиторів строків проведення санації, встановлення адміністративної і фінансової відповідальності арбітражних керуючих.

5. Важливим підготовчим етапом реалізації фінансового механізму санації є проведення санаційного аудиту. Запропоновано проведення санаційного аудиту у два етапи, кожен з яких має власні задачі. Відповідно до етапів санаційного аудиту запропоновані методики розрахунку фінансових показників, а саме: методика визначення фінансового стану і глибини фінансової кризи підприємства; визначення санаційної спроможності. Застосування оцінки санаційної спроможності підприємства дало змогу розробити рекомендації щодо фінансового обґрунтування складання плану санації.

6. На підставі аналізу особливостей розвитку підприємств харчової і переробної промисловості в період перехідної економіки і з урахуванням тенденцій розвитку сучасного аграрного сектору виділені фактори виникнення кризи на підприємствах галузі. Підкреслено, що негативні тенденції зменшення спеціалізації сільськогосподарських підприємств посилюють ймовірність банкрутства підприємств галузі.

7. Макроекономічні проблеми аграрних підприємств, а також розбудова господарської інфраструктури регіону вимагає залучення держави в особі місцевих органів влади до реалізації фінансового механізму санації шляхом непрямого впливу на двох рівнях: на рівні регіону і на рівні конкретного підприємства. Запропоновані шляхи державної підтримки санації підприємств харчової і переробної промисловості.

8. Важливим принципом реалізації фінансового механізму санації є врахування різноспрямованих інтересів її потенційних учасників. Дослідження інтересів виявило їх різноспрямованість, подолання чого відбувається шляхом вибору найбільш підходящих методів, форм і інструментів реалізації санації, критерії відбору яких потребують подальших досліджень.

9. Розроблені методичні рекомендації щодо вдосконалення формування фінансового механізму санації для підприємств харчової і переробної промисловості на регіональному рівні обґрунтовують напрями практичного вирішення проблемних питань і розв'язання завдань санації з метою ефективного впровадження її фінансового механізму.

10. Складання плану санації підприємства має базуватись на поєднанні фінансово-економічних заходів з фінансово-екологічними, такими як екологічне страхування, екологічне оподаткування, іпотечне кредитування під заставу земельних угідь.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Багацька К.В. Структура капіталу як фактор вибору форми санації підприємства // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. – 2003. - №.1. – С. 283 - 288.

2. Багацька К.В. Системний підхід до державного регіонального регулювання антикризових заходів // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. – 2004. - №.1. – С.257 -261.

3. Багацька К.В. Порядок проведення санаційного аудиту // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. – 2004. - №.1. – С. 57-62.

4. Багацька К.В. Економіко-правовий зміст поняття санація // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – вип.192. – С. 250-255.

5. Багацька К.В. Проблемні питання визначення санаційної спроможності підприємств // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2005. - №1. – С. 56-62.

6. Багацька К.В. Еколого-економічні фактори в санації підприємств // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. – 2005. - №1. – С.43-48.

Тези доповідей на науково-практичних конференціях:

7. Багацька К.В. Фінансова стратегія підприємства і корпоративне управління // Збірник матеріалів першої Всеукраїнської науково-практичної конференція вчених, викладачів та практичних працівників “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій”. - Вінниця: Універсум” – “Лано-ЛТД”, 2003. – С.40-42.

8. Багацька К.В. Державний контроль за платоспроможністю підприємств // Праці четвертої міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”. Ч.2. – Донецьк: ДоНУ, 2003. - С.86-87.

9. Багацька К.В. Стратегічне фінансове планування як засіб запобігання банкрутства // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта 2004”. Том 65. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С.14-16.

10. Багацька К.В. Критерії класифікації санації підприємства // Збірник матеріалів другої Всеукраїнської науково-практичної конференція вчених, викладачів та практичних працівників “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій”. - Вінниця: Універсум” – “Лано-ЛТД”, 2004. – С. 166-167.

11. Багацька К.В. Баланс інтересів в системі управління санацією підприємств // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта 2005”. Т.86. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С.9-11.

12. Багацька К.В. Санація як фінансово-економічний механізм оздоровлення підприємства // Матеріали міжнародної науково - практичної конференції “Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Том 4. – С.42-44.

АНОТАЦІЯ

Багацька К.В. Фінансовий механізм санації підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 2006.

Дисертацію присвячено питанням теоретичного обґрунтування та розробки фінансового механізму санації підприємств. Одержало подальший розвиток наукове визначення санації та шляхи державної підтримки санації, удосконалено класифікацію форм, видів і інструментів санації як системи заходів по відновленню платоспроможності підприємства.

Досліджено роль санаційного аудиту та представлено авторську редакцію методики оцінки санаційної спроможності підприємства як одного з етапів санаційного аудиту, сутність якої полягає у поєднанні кількісних і якісних показників діяльності підприємства.

Обґрунтовано необхідність розробки фінансового механізму санації, розроблено його функціонально-цільову структуру з урахуванням економіко-екологічних факторів відтворення ресурсного потенціалу. Запропоновані рекомендації щодо вдосконалення фінансового механізму санації підприємств з урахуванням балансу інтересів учасників санації, а також рекомендації щодо вибору ефективних форм і інструментів санації для підприємств переробної промисловості.

Ключові слова: банкрутство, санація, фінансовий механізм санації підприємств, санаційна спроможність, санаційний аудит, державна підтримка санації.

АННОТАЦІЯ

Багацкая Е.В. Финансовый механизм санации предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 2006.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методологических и практических аспектов санации предприятий, разработке финансового механизма санации и совершенствованию его для предприятий пищевой и перерабатывающей промышленности.

В работе исследован вопрос теоретической и экономической сущности понятия “санация”, под которой автор понимает систему последовательных взаимосвязанных мероприятий, проводящихся по отношению к предприятию-должнику по инициативе его собственников или внешних субъектов с целью урегулирования долговых проблем, предупреждения банкротства, восстановления платежеспособности и достижения прибыльности и конкурентоспособности в долгосрочном периоде.

В процессе исследования научных трудов по вопросам санации была совершенствована классификация санации, уточнены критерии классификации, формы, виды и инструменты санации, установлена логическая взаимосвязь между ними.

Проанализировано состояние предприятий пищевой и перерабатывающей промышленности на государственном и региональном уровнях, выявлены факторы возникновения кризисного состояния, характерные для предприятий отрасли.

Обоснована необходимость проведения санационного аудита для принятия решения о целесообразности проведения санации. Исследованы теоретико-методологические основы проведения санационного аудита, что дало возможность выделить его цели и задачи. Предлагается поэтапное проведение санационного аудита с применением на каждом этапе соответствующей методики.

Изложена авторская редакция методики оценки санационной способности предприятия, которая объединяет оценку количественных и качественных параметров.

Обоснована необходимость построения и разработана функционально-целевая структура финансового механизма санации предприятий. Финансовый механизм санации представляет собой совокупность финансовых взаимоотношений, методов и рычагов, используемых на предприятии с целью урегулирования долговых проблем, предупреждения банкротства, восстановления платежеспособности и достижения прибыльности в будущем.

Реализация финансового механизма санации на конкретном предприятии возможна при условии согласованности законодательной базы, регулирующей санацию предприятий, с функциональными подсистемами и целями санации. Автором предложены рекомендации по совершенствованию нормативно-правового регулирования санации, разработанные на основе зарубежного опыта и анализа отечественной практики.

Исследование концептуальных основ формирования финансового механизма санации на региональном уровне привело к необходимости рассмотрения методов государственной поддержки санации и разработке рекомендаций по совершенствованию способов государственной поддержки санации путем косвенного влияния на формирование ее финансового механизма.

Совершенствовано финансовое обоснование разработки плана санации на основании результатов проведенной оценки санационной способности на предприятиях пищевой и перерабатывающей промышленности области.

Разработаны рекомендации по совершенствованию финансового механизма санации для выбранной отрасли путем учета принципа сбалансированности интересов потенциальных участников санации.

Предложена структура финансового механизма санации, учитывающая экономико-экологические факторы воспроизведения природно-ресурсного потенциала, которая предоставит возможность производить восстановление не только производственной инфраструктуры предприятий, а и земельных ресурсов, находящихся у них в пользовании.

Ключевые слова: банкротство, санация, финансовый механизм санации предприятий, санационная способность, санационный аудит, государственная поддержка санации.

SUMMARY

Bagatska K.V. Financial mechanism of business readjustment. – A manuscript.

The thesis on competition degree candidate of the economic sciences on specialty 08.04.01 – Finance, money turnover and credit. – Dnipropetrovsk State Agricultural University, Dnipropetrovsk, 2006.

The thesis is dedicated to the issues of providing theoretical grounds and developing a financial mechanism for business readjustment. The scientific definition of readjustment and the methods of state support have received its further development. The classification of readjustment forms, types and instruments was improved, and the process was represented as a set of systemized measures aimed at renewing the paying ability of a business.

The role of readjustment audit was explored and the author's version for assessment methods of a business's readjustment ability considered as a stage of readjustment audit was presented. The essence of this method lies in combination of quantitative and qualitative business performance indices.

The basis for necessity of developing a financial mechanism for readjustment was given; the structure of its functions and purposes taking into consideration the economic and ecological factors for renewing the resources potential was developed. Recommendations on improving the financial mechanism for business readjustment were offered taking into consideration the balance of interests of the readjustment processes' participants. Besides, recommendations on choosing efficient readjustment forms and instruments for processing businesses were presented.

Key words: bankruptcy, readjustment, financial mechanism of business readjustment, readjustment ability, readjustment audit, state support to readjustment.

Багацька Катерина Володимирівна

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 31. 01. 2006р. формат 84/60 1/16
Папір друк. Обл. - від. арк. 0,9 розм. друк. арк. 0,9
Наклад 100 примірників. Замовлення № 10

Видавництво „Довкілля” 40020, м. Суми, вул. Петропавлівська, 98.